

אוהב את עמו ישראל "לעד"

Studying variations in the לשון הברכות sometimes alerts us to issues that we would not have otherwise noted. Here is a variation that is found at the end of the ברכה of אהבת עולם in נוסח תימן that opens the door to a very difficult question to answer:

נוסח תימן – ואהבתך לא תסור ממנו לעולם ועד כי היא עטרת ראשנו ותפארתנו. ברוך אתה ה' אוהב את עמו ישראל לעד.

The word "לעד" was included in the חתימת הברכה. Why was it included? It was included based on the rule that the חתימת הברכה has to follow the theme of the ברכה as it is presented at the end of the ברכה. In the case of the ברכה of אהבת עולם, the theme of the ברכה is not only that G-d loves the Jewish People but that G-d loves the Jewish People לעולם ועד, forever, or as it is stated in the opening of the ברכה: אהבת עולם, an eternal love. The fact that in the other נוסחאות, the same theme appears in the content of the ברכה but is not included in the חתימת הברכה is troubling:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) תפילת ערבית – ואהבתך לא תסור ממנו עד נצח נצחים. ברוך אתה ה' אוהב את עמו ישראל.

סידור רב סעדיה גאון – ואהבתך לא תסור ממנו כי היא עטרת ראשנו לנצח נצחים. ברוך אתה ה' אוהב את עמו ישראל אמן.

נוסח אשכנז: ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים. ברוך אתה י-י, אוהב עמו ישראל.

On what source did נוסח תימן base its version of the ברכה?

סידור על פי הגאונים חיברו רבינו שלמה ברבי נתן – ואהבתך לא תסור ממנו עד נצח נצחים כי היא עטרת ראשנו. ברוך אתה ה' אוהב את עמו ישראל לעד.

נוסח תימן generally follows the נוסח התפלה found in the רמב"ם. This is one exception:

רמב"ם סדר תפילות כל השנה – ברכה שנייה אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו' עד ברוך אתה י-י אוהב עמו ישראל.

We could have treated this difference in נוסח as we have treated many other differences in נוסח; i.e. ignore it because the variation does not present any challenges. However, in this case, we cannot ignore the difference in נוסח because the חתימת הברכה does not follow the complete theme of the ברכה. More troubling is the fact that there is another ברכה in תפלת ערבית in which we do add the word "לעד" specifically because the theme of eternity is an essential part of the theme of the ברכה and that theme is mentioned in the closing words of the ברכה:

נוסח אשכנז: ושמור צאתנו ובואנו, לחיים ולשלום, מעתה ועד עולם. ברוך אתה י-י, שומר עמו ישראל לעד.

The inclusion of the word: “לעד” as part of the ברכה of the חתימת הברכה is universal.

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) תפילת ערבית-ושמור צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם כי שומרנו ומצילנו אתה. ברוך אתה ה' שומר עמו ישראל לעד.

רב סעדיה גאון-ושבור את השמן/ מלפנינו ומאחרינו כי שומרנו ומצילנו אתה ובצל כנפיך תסתירנו. ברוך שומר עמו ישראל לעד¹.

סידור על פי הגאונים חיברו רבינו שלמה ברבי נתן-ושבור עול השמן מלפנינו ומאחרינו כי שומרנו ומצילנו אתה ובצל כנפיך תסתירנו ככתוב לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ברוך שומר עמו ישראל לעד.

סדר חיבור ברכות-והשמד שטן מלפנינו ומאחרינו ושמור צאתנו ובאינו מעתה ועד עולם כי שומרנו ומצילנו אתה. ברוך אתה ה' שומר עמו ישראל לעד.

רמב"ם סדר תפילות כל השנה-ברכה אחרונה זו היא נוסחה: השכיבנו י-י א-להינו לשלום וכו' עד ברוך שומר עמו ישראל לעד.

נוסח תימן- ושמור צאתנו ובואנו כי שומרנו ומצילנו אתה ובצל כנפיך תסתירנו כדבר שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ברוך אתה ה' שומר (את) עמו ישראל לעד. אמן.

So we are left with a question: why throughout history did so many סידורים include the word “לעד” in the ברכה of השכיבנו but omit the word “לעד” in the ברכה of אהבת עולם when both ברכות express an attribute of G-d that He exhibits towards us; אהבה in one and שמירה in the other, and both attributes are portrayed as being eternal. Despite the similarities between the ברכות, we include the word “לעד” only concerning שמירה but not concerning אהבה. The question grows even larger when you notice the similarities between the two ברכות. Undoubtedly we are looking at twin ברכות:

נוסח אשכנז- ברוך אתה י-י, שומר עמו ישראל לעד.

נוסח אשכנז- ברוך אתה י-י, אוהב עמו ישראל.

נוסח תימן-ברוך אתה ה' אוהב את עמו ישראל לעד.

נוסח תימן- ברוך אתה ה' שומר (את) עמו ישראל לעד. אמן.

סידור רב סעדיה גאון- ברוך אתה ה' אוהב את עמו ישראל. אמן.

נוסח תימן- ברוך אתה ה' שומר (את) עמו ישראל לעד. אמן.

1. This was copied exactly as it appears in the סידור רב סעדיה גאון, edited by Davidson, Assaf and Joel, Rubin Mass Ltd. publisher, 2000.